

„BOŠNJAČKI POGLEDI U BUDUĆNOST“

IZVJEŠTAJ I

"Republika Srpska prostor drastične diskriminacije nesrba i kršenja ljudskih prava" sa posebnim osvrtom na završna razmatranja "Kako će nestati ovakva RS"?!"

Sadržaj:

- I) Historijat nastanka Republike Srpske
- II) Entitet ravnopravnijeg naroda
- III) (Ne)mogućnost odlučivanja Bošnjaka
- IV) Zastupljenost nesrba u institucijama RS
- V) Tendencije promoviranja RS kao pravoslavnog teritorija
- VI) Obrazovni sistem
- VII) Stati(sti)ka Republike Srpske
- VIII) Zaključci

Prezentator:

Sejfudin Tokić, predsjednik Bošnjačkog pokreta,
senator Svjetskog Bošnjačkog kongresa

Komentator:

Sefer Halilović prvi zapovjednik Armije RBiH.

Sarajevo, april 2013.

I)

HISTORIJAT NASTANKA REPUBLIKE SRPSKE

U noći između 14. i 15. oktobra 1991., u Skupštini Republike BiH, poslanici SDS-a su odbili prijedlog SDA i HDZ-a o izglasavanju bh. suvereniteta. Predsjednik SDS-a, Radovan Karadžić je zaprijetio: „Ne zavaravajte se da BiH nećete povesti pravo u pakao, i da upravo vi nećete snositi krivicu ako nestane cijeli jedan narod. Jer, ako dođe do rata, Muslimani se ne mogu braniti.“¹ Nakon višesatne rasprave predsjednik Skupštine, Momčilo Krajišnik je prekinuo sjednicu. Srbi su napustili salu i deset dana kasnije osnovali Skupštinu srpskog naroda u BiH. Bosna i Hercegovina prema ideji političkih predstavnika bosanskih Srba nije zasluživala da postoji kao nezavisna država niti jedan dan. Ono što se kasnije pokušalo predstaviti kao niz haotičnih događaja zapravo je bio sasvim jasno osmišljen red poteza: da bi nezavisna BiH bila uništena ili podijeljena na srpski i hrvatski dio, trebalo je uništiti njen najbrojniji narod, bez kog BiH faktički i ne može da postoji. Trebalo je uništiti Bošnjake. Karadžić je sa skupštinske govornice otvoreno objavio rat. Karakter rata također je opisao sam.

„Nestaće! Sa lica zemlje će nestati taj narod ako oni, ako oni zapnu sada...Oni to ne shvataju da bi tu bilo krvi do koljena i da bi muslimanski narod nestao“, rekao je u telefonskom razgovoru sa Gojkom Đogom, 12. oktobra 1991.² Ponoviti će to i dan kasnije u razgovoru sa Momčilom Mandićem, uz riječi: „Za dva-tri dana će Sarajevo nestati i biti će pet stotina hiljada mrtvih. Za mjesec dana u BiH nesteće Muslimani“³, kao i tokom razgovora sa Miodragom Davidovićem. „Prije svega, niko od njihovog rukovodstva ne bi ostao živ. Za tri-četiri sata bi bili pobijeni svi. Ne bi imali šanse da opstanu uopšte“, rekao je.⁴

Nestanak, odnosno istrjebljene Bošnjaka od početka je kao temelj bilo ukalkulisano u ideju o stvaranju kompaktne srpske teritorije u BiH koja je, kako je to na sjednici Skupštine Republike Srpske definisao ministar vanjskih poslova RS Aleksa Buha, za primarnu opciju imala „ujedinjenje sa Srbijom, ako ne ide to, onda nezavisnost“.⁵ Politički lideri bosanskih Srba nisu uvažavali faktičko stanje: da su Bošnjaci najbrojniji narod u BiH, legitimitet nezavisnosti BiH, koji se temeljio na – kako će pokazati rezultati referendumu o nezavisnosti – na volji većine građana, kao ni legalnost odluka legalno izabranih organa vlasti u BiH. Zbog toga su krenuli da cijelu sliku Bosne i Hercegovine naprave po svojoj mjeri. Realizacija je izvršena brutalno.

U decembru 1991., održan je sastanak predstavnika Skupštine srpskog naroda u hotelu „Holiday inn“ u Sarajevu kom su prisustvovali i predsjednici općinskih odbora

¹ „Balkan bluz, bosanska hronika 1975.-1995.“, Medina Delalić i Suzana Šaćić, Sarajevo, 2007.g.

² Dok.pr. 613, tabulator 88, presretnuti razgovor sa Gojkom Đogom od 12.10.1991. Citirano prema Međupresuda u predmetu protiv Slobodana Miloševića od 16.06.2004.g., predmet IT-02-54-T, str. 90

³ Dok.pr. 613, tabulator 89, presretnuti razgovor sa Momčilom Mandićem od 13.10.1991. Citirano prema Međupresuda u predmetu protiv Slobodana Miloševića od 16.06.2004.g., predmet IT-02-54-T, str. 90

⁴ Dok.pr. 613, tabulator 93, presretnuti razgovor sa Miodragom Davidovićem od 15.10.1991. Citirano prema Međupresuda u predmetu protiv Slobodana Miloševića od 16.06.2004.g., predmet IT-02-54-T, str. 90

⁵ Citat sa sjednice Skupštine Republike Srpske održane u maju 1994., koji je naveden u Ekspertizi dr. Roberta Donie na suđenju Slobodanu Miloševiću u Hagu, citirano prema Međupresudi u predmetu protiv Slobodana Miloševića od 16.06.2004.g., predmet IT-02-54-T, str. 90

SDS-a, kao i čelnici stranke: Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić. Na sastanku je definirano koje korake treba preduzeti kako bi Srbi preuzeli kontrolu u bh. općinama. Predsjednici općinskih odbora SDS-a su dobili dokument prema kojem su postojala dva plana: A, koji se odnosio na općine sa većinskim srpskim i plan B, na općine sa manjinskim srpskim stanovništvom. Planovi se nisu mnogo razlikovali izuzev što je prvi naglašavao potrebu da se poštuje pravo srpskog naroda, a drugi potrebu za „prisajedinjenjem“ srpskim teritorijama.⁶ Dešavanja su podsjećala na partiju šaha. Svaki potez legalnih organa vlasti na putu sticanja nezavisnosti BiH, bivao je blokiran od srpskih političkih predstavnika. Predsjedništvo SRBiH je 20.12.1991. zatražilo od Evropske zajednice priznanje nezavisnosti⁷ da bi dan kasnije srpski predstavnici donijeli *Odluku* o formiranju Srpske Republike BiH, koja je provedena u djelo 9.01.1992., kada je Skupština srpskog naroda proglasila Republiku srpskog naroda u BiH za federalnu jedinicu Jugoslavije.⁸

Od desetak konstitutivnih akata koji su osnova za stvaranje Republike Srpske dva su najbitnija. Prvi je *Deklaracija o proglašenju* i drugi Ustav Republike Srpske. U *Deklaraciji* se navodi da se Republika srpskog naroda BiH osniva i proglašava na područjima: (1) „srpskih autonomnih regija“, ali se pri tom ne navodi se da su ove regije (samo)proglašene i na prostorima gdje su drugi narodi većina, (2) „drugih srpskih etničkih cjelina u Bosni i Hercegovini“, mada čiste etničke cjeline nisu postojale u vrijeme pisanja *Deklaracije*, uključujući, kako se kaže i područja (3) „na kojima je srpski narod ostao u manjini“.⁹

Arbitražna komisija Konferencije o Jugoslaviji podnijela je 15.01.1992. *Mišljenje o ispunjavanju uslova za priznavanje pojedinih jugoslovenskih republika* u kome je konstatovano da je priznavanje BiH uslovljeno održavanjem referenduma.¹⁰ I dok je Skupština RBiH 25.01. usvojila *Odluku* da se 29.02. i 1.03. provede referendum o suverenitetu i nezavisnosti države, Skupština srpskog naroda u BiH je na vanrednom zasjedanju odlučila da su za srpski narod nelegitimne i ništavne odluke „krunje Skupštine BiH“, predloživši da se održi sasvim drugačiji referendum i da Ustavna komisija pripremi nacrt Ustava i svih zakonskih akata Srpske BiH.¹¹

⁶ Na 50. sjednici Skupštine RS održanoj u aprilu 1995., Radovan Karadžić je potvrdio postojanje varijante A i B. Rekao je: „U trenutku kada je počeo rat, mi smo imali, u općinama gdje je većina, vlast općinsku, čvrsto je držali, sve kontrolisali. U općinama gdje smo bili manjina formirali tajnu vlast, općinski odbor, općinsku skupštinu, predsjednika izvršnog odbora. To su bile, sjećate se, A ili B varijante. U B varijantama, gdje smo bili u manjini 20%, 15%, imali smo vlast uspostavljenu i brigadu, jedinicu, i tamo, koliko da je, ali odred je bio tamo i komandant.“ Međupresuda u predmetu protiv Slobodana Miloševića od 16.06.2004.g., predmet IT-02-54-T, str. 58.

⁷ Protiv zahtjeva za nezavisnost su bili srpski članovi Predsjedništva SRBiH, Biljana Plavšić i Nikola Koljević

⁸ Predsjednik SDS-a, Radovan Karadžić je izjavio: „Požurili smo da 9.01. proglasimo republiku zato što je najavljen mogućnost da Evropska zajednica već 10.01., objavi nezavisnost BiH. Da se ta manipulacija ne bi ostvarila morali smo odmah da reagujemo.“ „Bosna i Hercegovina jezgro velikosrpskog projekta“, Biblioteka Svedočanstva, uredila i priredila Sonja Biserko, Beograd 2006., str. 19

⁹ Glas srpske, 7.01.2012., Istorijske odluke za nastanak Srpske

¹⁰ Arbitražna komisija je konstatovala da republike Slovenija i Makedonija ispunjavaju postavljene uslove za priznavanje samostalnosti, a da Hrvatska može biti priznata opd uslovom da svoj Ustavni zakon uskladi sa odredbama nacrta *Konvencije Mirovne konferencije o Jugoslaviji*.

U vrijeme iščekivanja rezultata referenduma o nezavisnosti, srpsko vodstvo se 28.02.1992. okupilo u Banskim dvorima u Banjoj Luci na zasjedanju Skupštine Autonomne regije Bosanska krajina. Raspravljalo se treba li proglasiti Srpsku Republiku Krajinu ili Srpsku Republiku BiH. Dilema je riješena drugi dan zasjednja donošenjem Ustava Srpske Republike BiH. Tako je završio sukob unutar srpske zajednice, onaj sa drugim nacionalnim zajednicama se tek razbuktavao. Drugog dana referenduma, 1.03. u centru Sarajeva je ispred Pravoslavne crkve na Baščaršiji ubijen srpski svat. Sarajevo je blokirano. Na važnijim raskrscima su postavljene barikade. One su postavljanje i u drugim gradovima u BiH. Odgovornost je preuzeo SDS. Bila je to generalna proba rata.

Kada je Bosna i Hercegovina 5. aprila 1992., proglasila nezavisnost koju su priznale sve države članice Evropske zajednice, a zatim i SAD, Srpska Republika BiH proglašava 7.04.1992., odvajanje od BiH i ostanak u Jugoslaviji. Ipak, kada su Srbija i Crna Gora kao jedine preostale države bivše SFRJ, 27.04.1992. proglasile Saveznu Republiku Jugoslaviju, Srpska je, uprkos svojim željama, ostala van granica ove države.

Na 16. sjednici Skupštine Republike Srpske, održanoj u maju 1992., usvojeno je šest strateških ciljeva koje je trebalo realizirati u nadolazećem periodu. Ti ciljevi su bili (1) razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice i državno razdvajanje, (2) uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine, (3) uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, (4) uspostavljanje granice na Uni i Neretvi, (5) podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio i (6) dobijanje izlaza na more za RS.¹²

Jer, „šta ćemo mi raditi ako dobijemo državu u kojoj smo manjina?“, upitao je Karadžić na zasjedanju Skupštine RS i objasnio svoje viđenje želja drugih država: „Oni žele nas i Hrvate da zadrže u jednoj unitarnoj Bosni, da mi kontrolišemo Muslimane, a mi Muslimane ne možemo kontrolisati u toj unitarnoj državi. Mi dobro znamo (...) da je ovaj sukob podjaren da bi nestali Muslimani.“¹³

Od početka agresije na BiH, SAD i Evropska unija su sve mirovne planove usklađivale sa *stanjem na terenu*, iako su sve relevantne informacije ukazivale da se u BiH provodi udruženi zločinački poduhvat sa elementima genocida, kako je eksplicitno rečeno u Međupresudi ICTY-a na suđenju srbijanskom predsjedniku Slobodanu Miloševiću.¹⁴ Rezultati srpskog projekta su bili poražavajući: na područjima, koja su analizirana za potrebe suđenja Slobodanu Miloševiću, na kojima je 1991., živjelo 344.408 Bošnjaka, poslije rata ih je ostalo 7.933 ili 1,4 odsto. Od 272

¹¹ Bosna i Hercegovina jezgro velikosrpskog projekta“, Biblioteka Svedočanstva, uredila i priredila Sonja Biserko, Beograd 2006., str. 21

¹² Međupresuda u predmetu protiv Slobodana Miloševića od 16.06.2004.g., predmet IT-02-54-T, str. 58

¹³ Međupresuda u predmetu protiv Slobodana Miloševića od 16.06.2004.g., predmet IT-02-54-T, str. 58

¹⁴ Tačka 323(1) kaže da je: „postojao udruženi zločinački poduhvat, koji je uključivao članove rukovodstva bosanskih Srba, čiji su cilj i namjera bili da se bosanski Muslimani djelomično unište kao grupa i da su njegovi učesnici izvršili genocid u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom“, a podtačka (3) kaže da je optuženi Slobodan Milošević „bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koji je uključivao članove rukovodstva bosanskih Srba, čiji je cilj bio izvršenje drugih zločina koji nisu genocid i da je mogao razumno predvidjeti da će taj zločin dovesti do genocida koji će drugi učesnici izvršiti nad dijelom bosanskih Muslimana kao grupom“. Međupresuda u predmetu protiv Slobodana Miloševića od 16.06.2004.g., predmet IT-02-54-T, str. 135

džamije obuhvaćene istraživanjem sve su oštećene od čega samo 22 u manjoj mjeri. U nekim slučajevima one ne samo da su srušene sa zemljom, nego su lokacije na kojima su se nalazile raščićene i na njima su podignuti drugi objekti.¹⁵

Naučnici su u načelu saglasni da genocid nastaje „odozgo“, a ne „odozdo“ i dešava se uz „znanje, saglasnost i učešće državnih organa“. Ideologija igra vodeću ulogu u procesima koji vode vršenju genocida, jer se koristi da bi se legitimizirao, racionalizirao i opravdao genocidni proces.¹⁶ Upravo je ovaj proces politikom ključnih međunarodnih faktora Dejtonskim mirovnim sporazumom ugrađen u unutrašnje uređenje BiH. BiH je tako postala taoc stanja koje je stvorila srpska agresija i uz postojanje embarga na naoružanje odbrambenim snagama. Tu „talačku krizu“ danas plaća dubokom ekonomskom krizom i nemogućnošću normalnog funkcioniranja u kapacitetu države.

II) ENTITET RAVNOPRAVNIJEG NARODA

Jedno od osnovnih načela savremenog sistema zaštite ljudskih prava i sloboda je načelo jednakosti ili nediskriminacije koje se u najširem smislu razumijeva kao zabrana diskriminacije na osnovu spola, rase, nacionalne pripadnosti, vjere, političkog ubjeđenja, socijalnog porijekla, rođenja, invalidnosti i slično. Načelo je pravno, političko i moralno. Kao pravno ovo načelo je navedeno u Ustavu BiH,¹⁷ međutim kao političko i moralno ono u Bosni i Hercegovini praktično i ne postoji. To se naročito odnosi na upravno-teritorijalni dio koji se naziva „entitet Republika Srpska.“¹⁸ Ova upravno-politička jedinica Bosne i Hercegovine predstavlja eklatantan primjer kršenja načela jednakosti i ravnopravnosti koji se zbog njegovog obima i značaja može porediti sa najmračnijim primjerima segregacije na osnovu rasne i druge pripadnosti u nekoć koloniziranim zemljama Južne i Centralne Afrike. Razlika je jedino u tome što se u Republici Srpskoj diskriminacija ne vrši na osnovu rasne, nego primarno nacionalne i vjerske pripadnosti.

Prvi primjer nacionalne diskriminacije ili neravnopravnosti predstavlja sam naziv Republika Srpska koji sugeriše da se radi o upravno-teritorijalnoj cjelini koja pripada samo srpskom narodu. Ovakav političko-pravni ekskluzivitet u nazivu direktno oponira ustavnom principu o konstitutivnosti tri naroda, jer nedvojbeno zagovara da se unutar njegovog okvira osigurava svojatanje ili dominacija samo jednog od njih. Naziv entiteta je legaliziran kroz Ustav BiH koji je dao ustavnu legitimaciju za nastavak monoetničke dominacije, nacionalne homogenizacije ili prava na održavanje efekata etničkog progona i čišćenja na prostoru koji danas pokriva 49% teritorije Bosne i Hercegovine.

U originalnoj verziji Ustava BiH (na engleskom jeziku), naziv Republika Srpska se ne prevodi na engleski jezik kao Republic of Srpska, nego zadržava izvorni naziv

¹⁵ Međupresuda u predmetu protiv Slobodana Miloševića, tačke 232-233, str. 87

¹⁶ Ekspertiza dr. Zwaana na suđenju Slobodanu Miloševiću. Međupresuda, tačka 234, str. 88

¹⁷ Vidi: član II/4. Ustava Bosne i Hercegovine u vezi sa čl. 1.1. i 2.a) i c) Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije iz Aneksa I na Ustav Bosne i Hercegovine.

¹⁸ Vidi član 1. 3) Ustava Bosne i Hercegovine

Republika Srpska.¹⁹ Iako ovakva činjenica može ukazivati na određenu nestabilnost samog naziva (koja se međutim prevođenjem izvornog teksta na bosanski jezik gubi), ipak je za izmjenu naziva Republika Srpska prema sadašnjim ustavnopravnim mehanizmima potrebno osigurati dvotrećinsku većinu u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine koja je slovom samog Ustava BiH jedina nadležna za svaku izmjenu Ustava Bosne i Hercegovine, pa tako i one odredbe koja govori o tome od čega se Bosna i Hercegovina sastoji.

Članom 5 Zakona o teritorijalnoj organizaciji Republike Srpske²⁰ je izostavljena odrednica „bosanski“ ispred naziva općina Brod i Kostajnica, te je izvršena zakonska legitimizacija naziva općina koji su ranije izmijenjeni, odnosno kod kojih je prefiks „bosanski“ ranije izbrisan (Gradiška, Novi Grad, Šamac i Kozarska Dubica). Na ovaj način se, zapravo, legitimizira politika etničkog čišćenja jer se izostavljanjem odrednice „bosanski,“ koja predstavlja geografsko, kulturno i historijsko obilježje prostora države Bosne i Hercegovine, mijenja identitet ovih općina, odnosno negira stoljetni autohtoni državotvorni identitet tog geografskog prostora BiH. Imajući u vidu da Bošnjaci, kao konstitutivni narod na čitavoj teritoriji BiH, zajedno sa dijelom spskog i hrvatskog naroda, te Ostalima tradicionalno baštine sve ono što predstavlja dio kolektivnog identiteta BiH, ovakvim zakonskim rješenjem direktno se diskriminiraju njihova prava na kulturno-historijsko naslijeđe Bosne i Hercegovine²¹ i njihov nacionalni identitet.

Nakon zahtjeva bošnjačkih predstavnika za ocjenu je li došlo do povrede vitalnog nacionalnog interesa nametanjem naziva općina, Ustavni sud RS je relativizirajući značaj državnog nad nacionalnim, odnosno stavljajući znak jednakosti između odrednica „srpski“ i „bosanski“ zaključio da „(...) *neutralni naziv koji ne sadrži nikakve prefikse može samo da doprinese boljem suživotu i međusobnoj toleranciji pripadnika svih nacionalnih grupa nastanjenih na ovim prostorima.*“ Postavlja se pitanje: ukoliko prefiks „bosanski“ koji ne predstavlja ekskluzivitet samo jednog naroda, nego sugerije kolektivnu identifikaciju oličenu u formi državnog simbolizma BiH, ne doprinosi boljem suživotu i toleranciji, što sugerije Ustavni sud RS, šta je tek onda sa monoetničkim prefiksom u imenu ili nazivu RS-a, koji direktno isključuje, diskriminira, vrijeđa i remeti suživot i toleranciju, te nameće osjećaj neravnopravnosti ostalih koji žive na prostoru RS-a.

Treći primjer nacionalne diskriminacije predstavljaju odredbe statuta gradova i općina u RS²² kojima propisani izgledi grbova i zastava odražavaju samo tradiciju srpskog naroda. Iako je Ustavni sud RS-a 20.02.2013., ovakvu praksu proglasio neustavnom, konstatujući da su „*time povrijeđeni ustavni principi kojima se jamče i štite ljudska prava i slobode u skladu s međunarodnim standardima i osigurava nacionalna i svaka druga ravnopravnost svih građana Republike Srpske*“ u praksi se Odluka Ustavnog suda RS-a ne sprovodi. Sporni grbovi grada Banjaluke i općine Nevesinje

¹⁹ Vidi: član 1. 3) Aneksa 4. Dejtonskog ustava izvorni tekst na engleskom jeziku je dostupan na: <http://www.state.gov/www/regions/eur/bosnia/bosagree.html>

²⁰ Zakon je Narodna skupština Republike Srpske izglasala na sjednici održanoj 7. aprila 2009. godine.

²¹ Kontinuitet je potvrđen članom 1. Ustava BiH

²² Radi se o 90% općina u RS

se i dalje koriste.²³ Za Prijedor je takva Odluka donesena još 11.02.2006., ali ona nikada nije provedena. Osim elemenata nacionalne diskriminacije obilježja velikog broja gradova i općina sadrže i određene elemente vjerske diskriminacije jer se na njihovim grbovima mogu jasno uočiti krstovi, crkve i ostala ikonografija koja je isključivo svojstvena hrišćanskom svjetonazoru.²⁴

Četvrti primjer predstavlja službena korenspondencija javnih institucija RS i građana koja se odvija isključivo na srpskom jeziku i upotrebom ćirilice.²⁵ Bošnjaci i drugo nesrpsko stanovništvo se na službenim mjestima javnih institucija RS, kao što su općinski i drugi šalteri, osjećaju kao građani drugog reda jer se na istima ne nalaze natpisi na oba pisma i na sva tri jezika, odnosno građani u praksi nemaju pravo na službene dopise i formulare koji bi barem bili napisani latinicom. U službenim aktima ili pravnoj korenspondenciji RS se uopće ne upotrebljava naziv Bosna i Hercegovina, što ukazuje da se ne poštuje cjelovitost pravnog poretka BiH, nego se promovira formalno-pravnu autonomnost RS-a.

III) (NE)MOGUĆNOST ODLUČIVANJA BOŠNJAKA

a) Lokalni nivo

Broj bošnjačkih madata u skupštinama općina u RS-u od Dejtonskog sporazuma do danas ukazuje da je prostor na kojem je prije agresije živjelo između 450 i 500 hiljada Bošnjaka danas gotovo potpuno etnički očišćen. Na sceni je odsustvo bilo kakvog uticaja Bošnjaka. Nakon Lokalnih izbora 2012., od 63-64 općine na prostoru RS, Bošnjaci danas politički ne postoje u čak 40 općina²⁶. Samo u tim općinama, prema popisu stanovništva iz 1991. godine ukupno je živjelo 130.429 Bošnjaka. U onim općinama gdje danas Bošnjaci imaju svoje predstavnike u lokalnim parlamentima njihov politički uticaj je minoran.

b) Entitetski nivo - Vlada RS

Prema Ustavu RS-a Vladu RS-a čini predsjednik vlade i 16 ministara od čega 8 iz reda srpskog naroda, 5 iz reda bošnjačkog naroda i 3 iz reda hrvatskog naroda. S obzirom da probošnjačke stranke ne čine vlast u RS-a, bošnjačke pozicije u Vladi RS-a su popunjene sa nelegitimnim predstavnicima Bošnjaka. Naime svih 5 ministara iz reda bošnjačkog naroda delegirao je/predložio SNSD-a Milorada Dodika, što kao članove SNSD-a, što kao nestranačke ličnosti. Znači, kod formiranja Vlade RS-a poštuje se princip 8+5+3, ali je problem u tome što se radi o nelegitimnim predstavnicima bošnjačkog naroda, o ministrima koji su marionete u rukama Milorada Dodika. Nikada u javnosti nismo čuli da je neki ministar Bošnjak izdvojio mišljenje na

²³ Vidi na: <http://www.banjaluca.rs.ba/>, <http://www.opstinanevesinje.rs.ba/cir/>, tu su još općine Berkovići <http://www.opstinaberkovici.com/>, Donji Žabar: www.opstinadonjizabar.com, Prijedor: www.opstinaprijedor.org, Istočni Stari Grad: www.opstinaisg.net, Istočno Novo Sarajevo: www.opstinains.net, Kotor Varoš: www.opstinakotorvaros.com, Krupa na Uni: www.opstinakrupanauni.rs.ba, Laktaši: www.laktasi.net, Gacko: www.gacko-rs.info, (31.03.2013.)

²⁴ Vidi: općine Petrovo: www.petrovo.ba, Rudo: users.teol.net/~sorudo/index.htm, Šamac: www.opstinasamac.org, Sokolac: www.opstinasokolac.org, Višegrad: www.opstinavisegrad.com, Vlasenica: www.opstina-vlasenica.org, (31.03.2013.)

²⁵ Vidi: Amandmanom LXXI, koji glasi: „Službeni jezici Republike Srpske su: jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda. Službena pisma su „ćirilica i latinica.“ Na područjima gdje žive druge jezičke grupe u službenoj upotrebi su i njihovi jezici i pisma, na način određen zakonom.

²⁶ Banja Luka, Nevesinje, Kalinovik, Gacko, Čajniče, Rudo, Bileća, Trebinje, Kozarska Dubica, Bosanska Gradiška, Srbac, Derventa, Bosanski Brod, Donji Žabar, Lopare, Mrkonjić Grad, Skender Vakuf, Šipovo, Sokolac, Han Pijesak, Trnovo, Pale, Rogatica....

Vladi, iako su odluke često protiv interesa bošnjačkog naroda. U javnosti se uvijek prezentira da su odluke donošene jednoglasno. Kao „opravdanje“ takvog ponašanja možda može poslužiti činjenica da su ovlasti predsjednika Vlade RS-a u pogledu smjene ministara velike²⁷ (upoređujući ih sa ovlastima premijera Vlade FBiH) tako da strah ministara od smjene je jači/pretežnji od zastupanja interesa naroda.

Bošnjacima po Ustavu RS-a pripada pozicija potpredsjednika Vlade RS-a, a u aktuelnom sazivu je 5 ministara Bošnjaka.²⁸

c) Potpredsjednik RS-a

Potpredsjednici RS se neposredno biraju na izborima, tajnim glasanjem.²⁹ Prema Ustavu RS-a nisu precizirane nadležnosti potpredsjednika već se kaže: „Dva potpredsjednika Republike pomažu u obavljanju poslova koje im povjeri Predsjednik Republike“³⁰ što znači da potpredsjednici i nemaju nikakvih ustavnih nadležnosti. Ustavom nije predviđena mogućnost da u slučaju trajne spriječenosti da obavlja funkciju predsjednika Republike mijenjaju potpredsjednici, pa se u praksi dešavalo da tu funkciji, iako postoje 2 potpredsjednika, privremeno obavlja predsjednik Narodne skupštine RS. Ustavom je predviđena mogućnost da predsjednik republike u slučaju privremene spriječenosti odredi koji potpredsjednik će ga zamjenjivati.

d) Narodna skupština i Vijeće naroda RS

Prema amandmanu na Ustav od 83 narodna poslanika u Narodnoj skupštini RS trebaju biti najmanje 4 Bošnjaka.³¹ Sastav Vijeća naroda RS mora biti paritetan što znači da svaki konstitutivni narod ima isti broj zastupnika (8 Bošnjaka + 8 Srba + 8 Hrvata + 4 Ostala).³² U klubu Bošnjaka u Vijeću naroda dvije trećine delegata mogu pokrenuti pitanje vitalnog nacionalnog interesa mada se zbog odnosa snaga u Ustavnom sudu RS-a ovakva pitanja ne rješavaju na zadovoljavajući način.

e) Ustavni sud RS-a

Ustavni sud RS ima 9 članova koje na prijedlog predsjednika RS-a bira Narodna skupština i Vijeće naroda. Sudije su 2 Bošnjaka,³³ 4 Srbina, 2 Hrvata i 1 Ostali³⁴. U slučaju da proceduru koja se odnosi na vitalni nacionalni intere pokrene 2/3 delegata jednog od klubova Vijeća naroda RS-a, potreban je glas najmanje dvojice sudija da bi sud odlučio da se radi o pitanju nacionalnog interesa. Izborom Džeralda Selmana

²⁷ Predsjednik Vlade može predložiti Narodnoj skupštini razrješenje ministra. Odluka o razrješenju se smatra usvojenom ako je za nju glasala većina od ukupnog broja narodnih poslanika. Vidjeti čl. 94 Ustav RS-a

²⁸ Lejla Rešić – ministar uprave i lokalne samouprave; Maida Ibrišagić-Hrstić – ministar trgovine i turizma; prof.dr. Jasmin Komić – ministar nauke i tehnologije; Gorana Zlatković – ministar pravde i Srebrenka Golić – ministar za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju. Prilikom posljednje rekonstrukciju Vlade RS, kada je SDA predložila „zlatnog ljiljana“ Dževada Mahmutovića za ministra trgovine i turizma, Dodika je izjavio da je on nepoželjan, jer je nosilac priznanja „zlatni ljiljan“.

²⁹ Emir Suljkanović (SDP) je na izborima 2010. godine dobio 15.425 glasova

³⁰ čl.80 Ustava RS

³¹ Potpredsjednik je Ramiz Salkić (SDA), dok poslanički klub SDA-SDP ima 5 poslanika (2 iz SDA + 3 iz SDP od kojih je jedan Srbin).

³² Zamjenik predsjedavajućeg, Mirsad Đapo, je iz reda bošnjačkog naroda

³³ Predsjednik Ustavnog suda Džerald Selman i sudija Avdo Špiljak.

³⁴ Amor Bukvić

za sudiju (predsjednika suda) Bošnjacima uvijek nedostaje jedan glas da bi sud utvrdio pitanje povrede vitalnog nacionalnog interesa

Iz jednog konstitutivnog naroda ili reda ostalih se mogu popuniti najviše dvije od funkcije: predsjednika Vlade RS, predsjedavajućeg Narodne skupštine, predsjedavajućeg Vijeća naroda, predsjednika Vrhovnog suda, predsjednik Ustavnog suda i funkcije republičkog javnog tužioca.

IV) ZASTUPLJENOST NESRBA U INSTITUCIJAMA RS

Nivo zastupljenosti Bošnjaka i Hrvata u javnim institucijama RS-a je poražavajući.³⁵ Ilustrativni su sljedeći primjeri: Agencija za državnu upravu RS-a ima ukupno zaposlenih **5029**: 134 Bošnjaka (2,66 %), 51 Hrvat (1,01 %) i 32 Ostalih (0,63 %); MUP RS-a ukupno zaposlenih **5227** ovlaštenih službenih lica: 414 Bošnjaka (7,9%), 57 Hrvata (1,09%) i 30 Ostalih (0,5%); MUP RS-a u sjedištu ukupno zaposlenih **607** ovlaštenih službenih lica: 13 Bošnjaka (2,14%), 9 Hrvata (1,49%) i 8 Ostalih (1,31%); CJB Banja Luka ukupno zaposlenih **1942** ovlaštena službena lica: 75 Bošnjaka (3,80%), 26 Hrvata (1,33%) i 15 Ostalih (0,70%); Zavod za zapošljavanje RS-a ukupno zaposlenih **265** radnika: 9 Hrvata, 10 Ostalih, 0 Bošnjaka.

Javni fond za dječju zaštitu ukupno ima zaposlenih **34** radnika: trenutno su u fondu zaposlena 2 radnika koji su iz reda pripadnika nesrpskog naroda; Poreska uprava RS-a ukupno zaposlenih **808**: 6 Bošnjaka, 6 Hrvata, 1 Slovenac, 2 Crnogorca, 1 Ukrajinac i 1 Ostali. Republička uprava za igre na sreću ukupno zaposlenih **20**: nema zaposlenih drugih naroda osim Srba. Republički devizni inspektorat: **11** zaposlenih, svi Srbi. Republička uprava za inspekcijeske poslove: **293** zaposlena, svi Srbi. Republička uprava civilne zaštite: **147** zaposlenih, 2 Hrvata, 2 Ostala, 0 Bošnjaka. Republička uprava za geodetske-imovinsko pravne poslove ukupno zaposlenih **689**: 8 Bošnjaka, 8 Hrvata. Republički sekretarijat za vjere: **7** zaposlenih, svi Srbi. Republički zavod za statistiku: **130** zaposlenih, 2 Bošnjaka, 3 Hrvata, 1 Ostali. Republički pedagoški zavod: **53** zaposlena, 1 Crnogorac, 0 Bošnjaka. Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa: **23** zaposlena, 1 Crnogorac, 1 Ukrajinac, 0 Bošnjaka. Republički hidrometeorološki zavod: **63** zaposlena, 1 Bošnjak, 1 Hrvat. Javni servis RTRS : **510** zaposlenih, 12 Hrvata (2,35%), 10 Bošnjaka (1,96%), 6 Crnogoraca.

Iako se članom 3. Zakona o lokalnoj samoupravi stipuliše: *“Na osnovu rezultata na posljednjem popisu stanovništva, jedinice lokalne samouprave obezbjeđuju, u skladu sa ovim zakonom proporcionalnu zastupljenost konstitutivnih naroda i grupe Ostalih u organima jedinica lokalne samouprave“* u praksi se uočavaju velika odstupanja i disproporcija zaposlenih u organima lokalne zajednice u odnosu na nacionalnu pripadnost. Ukupno za 2010. godinu broj zaposlenih je bilo 5.264 radnika: 250 Bošnjaka (4,75%), Hrvata 94 (1,79%) i Ostalih 88 (1,67%).

Prema popisu iz 1991. godine Bošnjaka je u Bratuncu bilo 64,2 %, a sada su zaposlena 4 (6,25 %); Rogatica 60,4 %, sada zaposlenih 6 (8,00 %); Srebrenica 72,9 %, sada zaposlenih 40 (48,2 %); Višegrad 63,4 %, sada zaposlenih 4 (5,06 %); Vlasenica 55,3 %, sada zaposlenih 4 (6,90 %) i Zvornik 59,4 %, sada zaposlenih 13 (7,43%). Prema popisu iz 1991. godine, Hrvata je u Bosanskom Šamcu bilo 44,7

³⁵ „Javne institucije“ su ministarstva u Vladi Republike Srpske, opštinski organi vlasti, okružni sudovi u Republici Srpskoj, kao i opštinski sudovi u Republici Srpskoj.

%, a sada je zaposlenih 3 (4,29 %), Bosanski Brod 41%, sada zaposlenih 3 (4,55 %) i Derventi 39%, a sada je zaposlenih 3 (3,45%).

Ovakva praksa je u direktnoj suprotnosti sa odredbama člana 97 Ustava RS-a dopunjenog amandmanom koji glasi: „Konstitutivni narodi i grupa Ostalih će biti proporcionalno zastupljeni u javnim institucijama u Republici Srpskoj.“ Kao ustavni princip, takva proporcionalna zastupljenost bi se trebala bazirati na popisu iz 1991. godine, dok se Aneks 7. Dejtonskog sporazuma u potpunosti ne provede.

V) TENDENCIJE PROMOVIRANJA RS-A KAO PRAVOSLAVNOG TERITORIJA

Ustav Bosne i Hercegovine, kao i Ustavi dva bh. entiteta definiraju BiH kao sekularnu državu, s jednakim vjerskim i ostalim pravima tri konstitutivna i ostalih naroda koji u njima žive. Međutim, pravoslavni sveštenici osveštavaju sve javne ustanove, uključujući i zgradu Vlade Republike Srpske, a sve javne ustanove, institucije i škole imaju svoje krsne slave, koje se obilježavaju na različitim manifestacijama. Često se stiče utisak da su sve škole vlasništvo Pravoslavne crkve.

Prisutan je veliki broj incidenata čije su mete simboli, imovima i vjerski službenici drugih religija, kao što su incidenti do kojih je došlo 2001., prilikom polaganja kamena temeljca za ponovnu izgradnju džamije Ferhadije ili prilikom obnove Careve džamije u Foči, koja je izgrađena 1501. godine. Srpska pravoslavna crkva je nastojala da spriječi ponovnu gradnju Careve džamije tvrdeći da se tu nekad nalazila crkva. Lokalna policija je rijetko vršila hapšenja u slučajevima vandalizma nad vjerskim objektima Islamske zajednice, najčešće uz obrazloženja da su počinio maloljetnici ili mentalno nestabilne osobe.

U Izvještaju tadašnjeg tuzlanskog muftije Huseina efendija Kavazovića o problemima povratka u Srednje i Posavinu navedeno je nekoliko slučajeva diskriminacije u školama.³⁶ U osnovnoj školi Orahovac kod Zvornika bošnjačka djeca su tjerana na farbanje vaskršnjih jaja. U januaru 2012. godine, u osnovnoj školi u Jakešu je održana pravoslavna misa, kada je škola krštena - osvećena, kojoj su morali prisustvovati učenici bošnjačke nacionalnosti. Bošnjačka djeca u Bijeljini moraju crtati ikone pravoslavnih svetaca, pjevati „Bože pravde“ i Svetosavsku pjesmu, posjećivati crkve, manastire i slično.³⁷ Osim toga u Bijeljini se najbolji učenici nagrađuju za Vidovdan, 28. juna, u školama nisu istaknuta državna obilježja, a u svakoj učionici istaknuta je ikona Svetog Save.

U mnogim školama se prati crkveni kalendar, kao da je riječ o vjerskim školama, što znači da se recitiraju crkveni tekstovi, pjevaju svetosavske pjesme, „lome“ pogače i slično. Neradni dani škola u RS-u su Pravoslavni Božić, Vaskrs i krsna slava škole. Izleti i ekskurzije se, uglavnom, organiziraju u mjesta koja su vezana za srpstvo i pravoslavlje. Pravoslavlje se propagira i kroz ostali dio nastavnog programa, što se najbolje može uočiti u udžbenicima za osnovno i srednje obrazovanje. Tako su na primjer u udžbeniku „Priroda i društvo“ za 4. razred osnovne škole u prikazu „nekih tradicija stanovništva RS“, predstavljene samo narodne igre, tradicionalne šare i nošnje, te božićni pozdrav srpskog naroda.³⁸ Ostalih nema.

³⁶ Naziv osnovne škole „Petar Petrović Njegoš“ je preimenovan na zahtjev roditelja bošnjačkih učenika u „Javna ustanova Prva osnovna škola Srebrenica“.

³⁷ Izvještaju tuzlanskog muftije Huseina efendija Kavazovića, MINA, 9.07.2012.

³⁸ „Priroda i društvo“ za 4. razred osnovne škole, Stevo Pašalić i Slobodan Stanojlović, str. 25. Citirano prema *Pozicija bošnjačkog nacionalnog identiteta u obrazovnom sistemu entiteta RS*, prof. Emir Musli, „Naučna

Iako javnosti nisu poznati slučajevi da su u FBiH imami učili dove ili mevlude u nekoj od javnih ustanova, dobro je poznato da u RS sve javne ustanove, uključujući općine, mjesne zajednice, škole, bolnice, policiju, elektrodistribuciju, vodovod, imaju i obilježavaju krsnu slavu, odnosno svog pravoslavnog sveca zaštitnika. Štaviše, svaki novi javni objekat osveštavaju pravoslavni sveštenici.

Tako Općina Bijeljina obilježava Svetog Pantelejmona, Grad Banja Luka slavi Spasovdan, MUP Republike Srpske slavi Svetog Arhangela Mihaila, dok je na svečanom otvaranju nove zgrade Vlade RS, vladika Vasilije Kačavenda služio vjerski obred.

Gotovo sve lokalne zajednice i institucije u Republici Srpskoj u svojim simbolima-grbovima imaju predstavljena vjerska obilježja srpskog naroda.

Prema podacima koji su prezentirani na konferenciji „Položaj Bošnjaka u BiH i zemljama regiona u kontekstu evropskih i euroatlantskih integracija“, odlukom Ustavnog suda RS od 25.11.2011., grb i slava opštine Vlasenica i 39 drugih opština u RS su proglašeni neustavnim. Za Prijedor je takva Odluka donešena 11.02.2006.godine. Međutim, odluke Ustavnog suda RS-a nisu ispoštovane i osporeni simboli-grbovi i slave su još uvijek u upotrebi.³⁹

Škole u RS-u, kao i ulice, trgovi, javne ustanove i institucije, nose sljedeće nazive: Sveti Petar, Sveti Sava, Sveti Pavle, Svetosavska, Draža Mihajlović.

Republika Srpska je svoj 20. rođendan i krsnu slavu obilježila dodjelom odlikovanja, svečanom Akademijom i liturgijom u Sabornom hramu Hrista Spasitelja u Banjaluci koju je služio patrijarh Irinej. Patrijarh je u besjedi poslije služenja liturgije, osveštanja žita i lomljenja slavskog kolača istakao da RS "slavi svoj praznik, svedočeci veru pravoslavnu i sveto srpsko ime".

U ovom kontekstu treba posmatrati i *Zakon o grobljima i pogrebnoj djelatnosti* koji je još je jedan u nizu „Blitzkrieg“ zakonskih rješenja kojima se na direktan ili indirektan način ugrožavaju prava Islamske zajednice i vjerski običaji bošnjačkog, ali i drugih konstitutivnih naroda u Republici Srpskoj. Član 6 ovog Zakona navodi da će jedinica lokalne samouprave svojom posebnom odlukom propisati uslove za „izgradnju groblja, grobnica i nadgrobnih spomenika, i upisa podataka na njima“, što znači da jedinica lokalne samouprave zadire u pravo porodice umrlog i vjerskih zajednica da biraju izgled nadgrobnih spomenika. Stav (e) ovog člana predviđa da će lokalna samouprava donijeti posebnu odluku o „načinu sahrane i iskopavanja umrlih“. Članom 14 daju se široke ovlasti lokalnim organima vlasti da odlučuju o izmještanju groblja ili dijelova groblja koji su van upotrebe što je neprihvatljivo. Jer, bez obzira na njihovu sentimentalnu vrijednost, vjerska groblja jednog naroda predstavljaju svjedočanstvo njegovih korijena, postojanja i življenja na određenom prostoru, te stoga imaju trajnu i neizmjernu vrijednost ukupnog kulturnog naslijeđa na određenom području.

Tekst ovog Zakona kojim se osporavaju stoljetna neprikosnovena prava vjerskih zajednica na upravljanje, raspolaganje i propisivanje prava i načina ukopa umrlih članova zajednice u grobljima vjerskih zajednica predstavlja „dostignuće SNSD-ove

konferencija: Položaj Bošnjaka u Bosni i Hercegovini i zemljama regiona u kontekstu evropskih i euroatlantskih integracija.“ Banja Luka – Banski dvori, 30. juni 2012.

³⁹ „Republika Srpska kao entitet ravnopravnih naroda Bošnjaka, Hrvata i Srba“, Muharem Murselović, Naučna konferencija „Položaj Bošnjaka u BiH i zemljama regiona u kontekstu evropskih i euroatlantskih integracija“, Banja Luka – Banski dvori, 30.06.2012.

garniture socijalista“ na kojem im mogu pozavidjeti najveći ideolozi i osvjedočeni protagonisti real-socijalizma. Naime, niti u jednoj komunističkoj tvorevini nikada nije zabilježen ovako radikalan i suveren prodor „narodne vlasti“ u područje prava vjerskih zajednica kao što je slučaj sa ovim zakonskim rješenjem.

VI) OBRAZOVNI SISTEM

Udžbenici koji se koriste u RS su ideološki usmjereni na isključivo promoviranje kulture srpskog naroda. Većina ih je pisana samo za grupu učenika, za koje se po automatizmu pretpostavlja da će biti Srbi. U takvim udžbenicima se obilato koristi zamjenica „naš“ za jezik, pisce, pjesnike i umjetnike. Tako su pod naslovom „Savremena srpska književnost“ navedeni Skender Kulenović, Ivo Andrić, Meša Selimović i Branko Ćopić.⁴⁰ Hasanaginica se u udžbeniku književnosti implicitno tretira kao srpska usmena pjesma i navodi se da je u Herderovu zbirku „pored pjesničkih proizvoda drugih naroda, ušla i naša narodna pjesma Hasanaginica“.⁴¹

Nastavni plan i program je u znatnoj mjeri „posuđeni“ iz susjedne Srbije. U školi se uči samo srpski književni jezik što pokazuje i naziv „Srpski jezik i kultura izražavanja za 5. razred osnovne škole“⁴², dok se ćirilica tretira kao idealno fonetsko pismo.

U udžbenicima historije se ne potiče osjećaj pripadnosti državi i bosanskohercegovačkom naslijeđu. U biti se pokušava promovirati stav da svaki narod ima svoju istoriju koja se razvijala «u vakumu» i bez međusobnog djelovanja. Sveti Sava se postavlja na mjesto „oličenja nacionalnog bića srpskog naroda“, a tekstovi o njemu se ne posmatraju kao književni oblici srednjovjekovlja već kao stubovi srpske kulture i naroda. „Kad su Turci porobili srpsku zemlju, Sveti Sava postaje oličenje nacionalnog bića srpskog naroda“, kaže se u čitanci za I razred gimnazije i četvorogodišnjih stručnih škola.⁴³

„Pravno uređen prostor Republike Srpske i tržišni pristup privrednom razvoju izazov su stranom kapitalu (...) U ovom pogledu ostvaruju se prvi koraci otvaranja RS prema razvijenim zemljama“, kaže se u Geografiji za 9. razred⁴⁴, dok se u istom udžbeniku na slikovnom primjeru gdje se prikazuju granice država, granica entiteta prikazuje kao državna granica.

U udžbeniku za 7. razred se postavlja pitanje: „Koje su to rijeke? Da li neke od njih prolaze kroz srpske zemlje?“⁴⁵

VII) STATI(STI)KA REPUBLIKE SRPSKE

⁴⁰ Književnost za IV razred gimnazije i srednjih stručnih škola, Babić i Malešević, Zavod za udžbenike, Istočno Sarajevo, 2005.

⁴¹ Književnost za II razred gimnazije i srednjih stručnih škola, D.Babić, Zavod za udžbenike, Istočno Sarajevo, 2005.

⁴² Kovačević i Tešanović, Zavod za udžbenike, Istočno Sarajevo, 2005.

⁴³ Milatović i Savić, Zavod za udžbenike, Istočno Sarajevo, 2005.

⁴⁴ Gnjjato i Marić, Zavod za udžbenike, Istočno Sarajevo, 2005

⁴⁵ Geografija 7, Marić, Grčić i Gnjjato, Zavod za udžbenike, Istočno Sarajevo, 2005.

Prema podacima iz Statističkog godišnjaka Republike Srpske za 2012., Republika Srpska kao manji bh. entitet se prostire se na teritoriji 24.641 km² i imala je u 2011., oko 1.424.668 stanovnika, odnosno 37% ukupnog bh. stanovništva. Čine je 61 općina i dva grada. Službeni jezici su: jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskoga naroda sa službenim pismima ćirilicom i latinicom. Moneta RS-a je Konvertibilna marka (BAM).⁴⁶

- 2011. godinu u RS su obilježili:
 - najveći negativni prirodni priraštaj stanovništva od -4.097 stanovnika;
 - najmanji broj živorođenih 9.561;
 - najveći broj registrovanih razovda brakova 886 slučajeva;
 - drugi najmanji broj sklopljenih brakova od postojanja RS-a - 5.802;
 - rekordan broj nezaposlenih 153.535;
 - najmanja vrijednost ostvarenih investicija u posljednjih pet godina u znosu od 1.359.836 KM;
 - najmanji broj osnovaca 150.028 učenika;
 - 23 osnovne škole manje u odnosu na deset godina ranije.

Analiza podataka iz Statističkog godišnjaka Republike Srpske za 2012., pokazuje da je „bijela kuga“ u RS-u je za posljednjih deset godina „progutala“ stanovništvo veličine Trebinja (29.715). Stanovništvo RS-a se godišnje smanji za veličinu jedne opštine poput Berkovića, Donjeg Žabara, Istočnog Starog Grada, i slično. Prosječan negativni prirodni priraštaj za zadnjih pet godina iznosi 3.596 stanovnika godišnje.

Industrijska proizvodnja ostvarena u periodu januar – august 2012. u poređenju s istim periodom 2011. godine manja je za 5,9 posto, vanjskotrgovinski deficit RS-a u 2012. godini iznosi 2 milijarde KM, svaki drugi automobil u RS-u je stariji od 15 godina (48,5%), dok je prefiks „srpski“ izbačen iz više od 25 naziva općina.

VIII) ZAKLJUČCI

- XX vijek na Balkanu okončan je porazom stogodišnje ideje od stvaranju Velike Srbije. Iluzije o kompenzaciji gubitka Kosova pripajanjem Republike Srpske Srbiji još uvijek se sa jedne i druge strane granice pothranjuju nadama o promjeni međunarodne konstelacije snaga i zamišljenom ulogom Srba kao zida protiv muslimanskog prodora u Evropu. Međunarodna zajednica vrši proces „pripitomljavanja Srbije i njenog postepenog prihvatanja u evropske integracije“ koji „otežava odsustvo spremnosti Srbije da se na pravi način suoči sa neposrednom prošlošću i sopstvenom odgovornošću za nju.“⁴⁷ Pomanjkanje iste spremnosti u Republici Srpskoj ima drugačiji karakter. Priznati način na koji je nastala RS za njene lideri bi značilo pristajanje na njenu demontažu, što bi u sadašnjem stanju, kada je ona postala privatno preduzeće za ostvarivanje finansijskih interesa uticajnih pojedinaca, značilo i

⁴⁶ Statistički godišnjak Republike Srpske 2012, *Republički zavod za statistiku* Republike Srpske, Banja Luka, novembar 2012. godine

⁴⁷ Bosna i Hercegovina jezgro velikosrpskog projekta“, Biblioteka Svedočanstva, uredila i priredila Sonja Biserko, Beograd 2006., str. 15

uvođenje zakonitosti i prava na ovaj teritorij što aktuelnom vodstvu RS nikako ne odgovora.

- Ova upravno-politička jedinica Bosne i Hercegovine predstavlja eklatantan primjer kršenja načela jednakosti i ravnopravnosti koji se zbog njegovog obima i značaja može porediti sa najmračnijim primjerima segregacije na osnovu rasne i druge pripadnosti u nekoć koloniziranim zemljama Južne i Centralne Afrike. Razlika je jedino u tome što se u Republici Srpskoj diskriminacija ne vrši na osnovu rasne, nego primarno nacionalne i vjerske pripadnosti.
- Primjeri nacionalne neravnopravnosti nesrba u RS-u pokazuju da vladajuće strukture ovog entiteta nastoje stvoriti društveno-politički ambijent sa dominacijom srpskog naroda na prostoru na kojem je prije agresije živjelo 54% Bošnjaka i Hrvata, te legaliziraju rezultate etničkog čišćenja i genocida na čijim osnovama je Republika Srpska i nastala.
- Diskriminirajuće prakse, kakve su slavljenje pravoslavnih praznika i obreda kao službenih praznika i obreda općina ili entiteta RS-a, krsne slave općina, policije ili entitetskih organa, koji su i državni organ BiH,⁴⁸ diskriminirajući nazivi škola i drugih javnih ustanova koji potiču iz isključivo hrišćanske tradicije, duboko zadiru u princip sekularnog uređenja BiH, a Bošnjake i ostale nesrbe obeshrabruju u povratku na svoja ognjišta.
- Službena politička kultura iz kabineta Predsjednika RS-a je pod snažnim uticajem nacionalnog i vjerskog fundamentalizma kojim se nastoji osigurati privilegovan položaj Srba u odnosu na nesrbe, što uveliko podsjeća na aparthejdski sistem rasne segregacije, jer promovira princip da politička, socijalna, ekonomska i vjerska prava u potpunosti uživaju samo Srbi dok su prava ostalih, neovisno od ustavnih garancija, de facto diskriminirana.
- Danas Bošnjaci u RS ne predstavljaju nikakav politički faktor. Iako ustavna i zakonska rješenja pružaju solidnu osnovu, mogućnost uticaja na odlučivanje u vlasti RS-a determinirana je malim brojem bošnjačkih mandata u lokalnim i entitetskoj skupštini.

⁴⁸ Prema Ustavu BiH Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, analogno tome organi entiteta su sastavni dio ukupne institucionalne arhitekture BiH.